

**İNFAZ
HUKUKU**

ADALET BAKANLIĞININ GENELGELERİ VE İNFAZ HUKUKUMUZ

Doç. Dr. Süheyl DONAY

Bilindiği üzere parlamentomuzda şu günlerde İnfaz yasamızı değiştiren yasa tasarısı görüşülmektedir(*). İnfaz hukuku açısından bazı temel kurumları değiştiren, ve yeni bazı kurumlar getiren bu yasa tasarısının kesinleşmesinin beklendiği günlerde Adalet Bakanlığının infaz ile ilgili olarak yayınladığı bazı genelgeleri üzerinde durmak istiyoruz.

Bu genelgeler beş adet olup hükümlülerin manevi kalkınmasına, haberleşmelerine, mazeret izinlerine, gönüllü ziyaretçilere ve çocuk ceza ve ıslah evlerine ilişkindir.

Genelgelerin içeriği ve amaçları üzerindeki düşüncelerimizi açıklamak istediğimiz bu yazımızda önce genelgenin tam metnini verecek ve daha sonra da kanaatimizi belirtmeye çalışacağız.

I. 21.3.1978 tarih ve 21 - 36 sayılı genelge İnfaz kurumlarındaki manevi kalkınma faaliyetlerini düzenlemektedir. Genelge aynen şöyledir:

14.2.1978 gün ve 9 - 19 sayılı genelgede öngörülen manevi kalkınma ile ilgili:

a) Hükümlü ve tutukluların sağlıklı yaşamlarının sağlanmasında payı olan beden eğitimine ve sportif faaliyetlere gereken önemin verilmesi.

b) Halk Dersaneleri Yönetmeliği ve müfredat programı gereğince, okuma - yazma bilmeyen hükümlü ve tutukluların okur yazar hale getirilmesi, kendilerine suçtan uzak bir yaşam sağlanmasını teminen cezaevlerinde Halk Dersaneleri açılmasına büyük çaba gösterilmesi,

c) Hükümlü ve tutukluların manevi kalkınmalarını temin için din adamlarından yardım sağlanması,

---

(*) Yazı, İnfaz yasasındaki değişiklik henüz kesinleşmediği tarihte kaleme alınmıştır. Yapılan değişiklik Resmi Gazete'de yayınlanarak kesinleşmiştir.

d) Boş zamanlarının değerlendirilmesinde müzik, folklor ve temsillere yer verilmesi ve imkân nisbetinde moral geceleri düzenlenmesi, gibi önemli hususları içeren konularda gösterilen faaliyetlerin yanıtı olmak üzere «her 15 günde bir» gerekli bilgi verilmesini önemle rica ederim.

Görüleceği gibi genelgede yer alan faaliyetler dörde ayrılmaktadır. Bunlar a) Beden eğitimi ve sportif faaliyetler; b) Manevi kalkınma için din adamlarından yararlanma; c) müzik, folklor ve temsil gibi moral geceleri düzenlenmesi; d) hükümlü ve tutukluların okuma yazma öğrenebilmelerini sağlayıcı dersaneler açılması, olarak ortaya çıkmaktadır.

Bilindiği üzere günümüzde ceza yaptırımının uygulanmasındaki amaçlar değişik bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle ceza dendiği zaman artık hükümlüyü bir takım mahrumiyetlere maruz bırakmak, onu korkutacak biçimde işlemlere tabi tutarak uslandırmaya çalışmak, onu toplumdan soyutlandırmak anlaşılmamaktadır.

Bir cezaya mahkûm olan hükümlü, işlediği suç ne kadar ağır olursa olsun sonuç olarak toplumumuzun bir bireyidir. Onu suça iten nedenler araştırılmadan somut işlediği eylem göz önünde tutularak cezalandırılmaktadır. Bir kez cezalandırılan mahkûmun bir kenara atılması, onu iyileştirecek, tekrar topluma katılmasını sağlayacak girişimlerde bulunulmaması, toplumsal görevin yerine getirilmemesinden başka anlama gelmez. Hükümlü veya tutuklu ceza evinden çıktığı zaman eğer, bu yerde insana yakışır bir muameleyle maruz kalmamışlarsa, kin ve hiddetten başka duygular beslemesi beklenmemelidir.

Avrupa Konseyinin (62) 2 sayılı kararına da uygun olarak cezaevinde uzunca süren bir zamanını geçiren birey hiç bir şekilde kendisinin mensup olduğu toplumun bir üyesi olduğu duygusunu kaybetmemesi gerekir. Gerçekten cezaevinde hiç bir meşguliyeti olmayan hükümlü, zamanla gerçeklerden uzaklaşır, toplumun kurallarından uzaklaşarak, yalnızlık duygularına kapılır.

Cezanın amacını mahkûmun iyileştirilerek yeniden suç işlemesini engellemek olarak kabul edince, onu bu yola itici bir takım yöntemlerin de saptanması zorunlu hale girer. İşte Adalet Bakanlığının genelgesini bu açıdan ele alınca yararlı ve hatta zorunlu bir soruna eğildiğini kabul etmemiz gerekir. Gerçekten beden eğitimi faaliyetleri bir yandan hükümlü veya tutuklunun beden ve ruh sağlığını koruyacağı gibi, onu zararlı yaklaşımlardan koruyacaktır. Diğer yandan cezaevinde bu tür faaliyetlerin yoğunlaştırılması, örneğin beden eğitimi faaliyetlerinin müsabakalar biçiminde reorga-

nize edilmesi onu toplumsal uğraşların içinden ayırmayacaktır. Müsabaka yöntemi aynı cezaevi içinde olacağı gibi, giderek çeşitli cezaevleri arasında düzenlenebilecektir. Örneğin voleybol, basketbol ve güreş gibi ekip çalışmasını gerektiren spor branşlarının cezaevi içinde yapılması ve hatta yukarıda da söylediğimiz gibi cezaevleri arası yarışmalar düzenlenmesi çok faydalı olacaktır. Özellikle cezaevleri arasında düzenlenecek yarışmalar, hükümlülerin cezaevinin ağır ve yıpratıcı havasından uzaklaşmasına da neden olarak, onlara kısa da olsa özgür olma duygusunu verecektir. Bu duygu ise özgürlüğün değerini onlara gerçek bir biçimde anlatacak ve bir daha suç işlemelerini engelleyici etkin bir rol oynayacaktır.

Din adamlarından yardım sağlama ise, özellikle dinsel duyguları güçlü kişileri olumlu yönden etkileyecektir. Dinin günümüz toplumunda kişileri erdemli kılma işlevi henüz mevcut bulunmaktadır. Bu açıdan din adamlarının hükümlü ve tutuklularla ilişkisini sağlamanın yararlı olduğundan şüphe edilemez.

Moral geceleri de hükümlülerin sosyal yaşamlarını yönlendirecek ve onlara moral verecek olaylardır. Hükümlüler de insandır ve insanca yaşamak hakkına sahiptir. Cezanın ızdırap verici bir yanı olduğu kesindir. Ancak bu kesinlik onun nihai amacı değildir. Onların belirli günler içinde eğlenme hakkı vardır. Son zamanlarda televizyon kameralarının cezaevlerine girmesi, hükümlülerle röportajlar yapması, onların birtakım dilek ve şikâyetlerinin dile getirilmesi, kamuoyunun cezaevleri ile ilgilenmesine yol açmış bulunmaktadır. Bu ilgilenme ise cezaevi yaşamının düzelmesinde, orada bulunanların daha iyi koşullara sahip olmasına neden olabilecektir. Ancak şu noktayı da ilâve etmekten kendimizi alamıyoruz. Kameraların cezaevinde yaşayan kişileri tümü ile teşhir etmeleri, bu teşhiri arzulamayan hükümlüleri rencide edebilir. Bu açıdan kameraların sadece bu teşhiri kabul edenlere yönelik olması uygun olur.

Bunun dışında belirli sürelerle eğlence geceleri düzenleme, hem hükümlülere bir topluma mensup olma duygusunu aşılacak ve hem de belirli bir süre için de olsa cezaevi havasından kurtulmalarına neden olacaktır.

Genelgede yer alan dördüncü özellik hükümlü ve tutukluların okuma yazma öğrenmeleri ve eğitimi ile ilgilidir. Gerçekten suç nedenlerinden biri olan eğitimsizlik, cezaevinde de bertaraf edilebilir. Eğitim programının cezaevlerinde uygulanmasının iki yönlü yararı vardır. Birincisi, yaşamı boyunca eğitilme fırsatını bulamayanların bu olanaktan yararlanmalarıdır. İkincisi ise, eğitim nedeni ile belirli bir uğraşı elde eden mahkûm veya tutuklunun eğitim süresi içinde cezaevinin zararlı etkilerinden kendisini koruyabilmesi ve bu

uğraşısını yalnız kaldığı zaman da devam ettirebilmesi davranışını kazanmasıdır.

II. 21.3.1978 tarih ve 23-38 sayılı genelge hükümlü ve tutuklu-
ların haberleşmelerini düzenlemektedir. Genelge aynen şöyledir:

Hükümlü ve tutuklu haberleşmelerinde ilgilinin bulunduğu ka-
palı, yarı açık ve açık cezaevinin adres olarak gösterildiği mektu-
bun okunduğuna dair işaretin zarf üzerine konulduğu, söz konusu
uygulamanın hükümlü ve tutuklular kadar yakınlarının da toplum-
da damgalanmalarına yol açtığı saptanmıştır.

Belirtilen sakıncaların önlenmesi amacıyla, bundan böyle; ha-
berleşmelerde cezaevindeki hükümlü ve tutukluların adı, soyadı,
kalmakta olduğu koğuş numarası (örneğin K 3) ile kurumun bu-
lunduğu cadde, sokak ve kapı numarasının belirtilmesiyle yetinil-
mesi, kesinlikle cezaevi adının yazılmaması ve okundu işaretlerinin
zarf üzerine konulmayarak mektup içinde açıklanması lüzumunun
çevrenizdeki C. Savcılıkları ile cezaevi müdürlüklerine tebliğini, ay-
rıca bu hususun düzenlenen konferanslarla manevi kalkınma faa-
liyetleri sırasında hükümlü ve tutuklulara da duyurulmasını önem-
le rica ederim.

Genelgenin içeriğinden de anlaşılacağı gibi, tamamen insancıl
düşünceler açısından düzenlenmiş bulunmaktadır. Buna göre artık
cezaevlerine yazılacak mektuplarda veya cezaevlerinden gönderile-
cek mektuplarda, mektubun cezaevi ile ilişkili olduğunu belirtecek
her türlü işaretin konulması yöntemi değiştirilmektedir.

Genelgeden anlaşıldığı gibi bunun iki yönlü faydası olduğu ön
görölmüştür. Önce hükümlünün ve sonra bunun yakınlarının ka-
muya teşhirini engellemek. Buna göre cezaevine mektup yazacak
bir kimse, cezaevinin adını zikretmeksizin, sadece cezaevinin bu-
lunduğu yeri, cadde ve sokağı belirtecek ve hükümlü veya tutuklu-
nun cezaevindeki koğuşunun numarasını, koğuşu (K) harfi ile
simgeleyerek belirtecektir.

Genelgenin ideal açıdan ele alındığında çok yararlı bulunduğu
açıktır. Gerçekten herhangi bir nedenle cezaevine düşen kimse, bu
durumun başkası tarafından bilinmemesini isteyebilir. Aynı şekil-
de bir yakını mahkûm olan veya tutulan kişi de bunun başkaları ta-
rafından öğrenilmesini arzulamayabilir. Bu öğrenilmeme arzusu
genel olarak mektup adresi olmaksızın da gerçekleştirilebilir. Ger-
çekten kişiler, eğer sebep oldukları olay, basın araçları ile kamuya
teşhir edilmemişse bu olayları başkalarına açıklamamak suretiyle
saklayabilirler. Mektupların kullanılması işlemi ise aracı olarak
PTT gibi resmi bir Devlet organı görevlidir. PTT görevlileri ise bu
konuda açıklama yapmamak yükümlülüğündedirler. Eğer kişi mek-

tubunu bizzat postahaneye götürmüşse, bu mektubun kime varacağı görevli memur ile gönderici arasında kalmaktadır. Aynı şekilde cezaevinden gönderilen mektupta da mektup dağıtıcısı ve alıcı karşı karşıya gelmekte olduğundan, bu sırada dağıtıcı ile alıcı arasında kalacaktır. Ancak Türkiye'de büyük apartmanlarda veya diğer binalarda, özel posta kutuları yerleştirme âdeti tam olarak yerleşmediğinden, dikkatsiz bir biçimde, örneğin apartman sahanlığına bırakılan bir mektubun kimden geldiğini anlamak olanağı da vardır. Bu şekilde bırakılan bir mektubun üzerinde mevcut görülmüştür damgası ve cezaevinin adının muhatabını küçük düşüreceği muhakkaktır. Bunun yanında toplumun diğer fertlerinden, suç işlemeleri yanında, bir farkı olmayan kişileri diğerlerinden ayırarak, onları tüm kamuya teşhir eder biçiminde stigmatize etmek, damgalamak, haklı bir neden olarak kabul edilemez.

Bununla beraber günümüz koşullarında cezaevlerinin sokak ve cadde olarak adreslerinin tam olarak saptanması hemen kolay bir işlem değildir. Günümüzde adresler cezaevlerinde göre tayin edildiğinden, doğrudan doğruya cezaevlerinin sokaklarının tayini, hiç olmazsa göndericiler açısından güçlük gösterebilir. Ancak bu güçlüğü de kısa süre içinde bertaraf edilmesi olanağı vardır. Örneğin cezaevi adreslerinin Adliyelerde belirli yerlerde ve görünür biçimde belirtilmesi, keza postahanelerde bir cezaevi adres kataloğu bulundurulması olanağı sağlanabilir.

Genelge nedeni ile değinmek istediğimiz bir konu cezaevine giren ve oradan gönderilen mektuplarla ilgilidir. Gerçekten «Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük» üçüncü bölümünde ve 144 - 151. maddeleri arasında mektuplaşma yöntemlerini saptamış bulunmaktadır. Tüzüğe göre gelen veya gönderilen mektupların açılacağı ve önce okunacağı, sakınca görülmediği takdirde sahiplerine ulaştırılacağı belirtilmektedir. Mektupların sakıncalı görülmesi halinde imha edileceği gene tüzükte açıkça ifade edilmiş bulunmaktadır.

Genelgede tüzüğe aykırı bir yön bulunması olanağı bulunmayacağı cihetle mektupların açılması konusuna değinilememiştir. Genelge sadece zarf üzerine konulan «okundu» işaretinin zarf içine ve doğrudan doğruya mektup içine konacağını belirtmektedir.

Anayasamızın 17. maddesi haberleşme hürriyetini düzenlemektedir. Kişinin temel haklarından olan haberleşme özgürlüğü Anayasamızda aynen şöyle düzenlenmiştir:

«Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir.

Haberleşmenin gizliliği esastır. Kanunun gösterdiği hallerde,

hâkim tarafından kanuna uygun olarak verilmiş bir karar olmadıkça bu gizliliğe dokunulamaz.»

Görüleceği gibi anayasamız haberleşme özgürlüğünün kesin olduğunu, bu gizliliğin ancak yasa tarafından belirtilen hallerde ve yargıç tarafından kaldırılabilceğini belirlemektedir. Hal böyle olunca bir yasanın açıkça öngörmediği hallerde yargıç dahi haberleşme gizliliğini kaldıracak nitelikte karar veremeyecektir.

Hükümlü veya tutuklunun mektupları neden böyle bir denetim tâbi tutulmuştur? Bu konuda temel amaç hükümlü veya tutuklunun cezaevinden kaçabilmek için belirli bir davranışa yöneltecek yazışmalara alet olmasının engellenmesidir. Hükümlü veya tutuklu eğer mektupları açılmazsa dışarıdan bazı kişiler ile firar için temasa geçebilecektir. İşte mektubun açılıp okunması bu konuyu engellemektedir. İkincisi ise hükümlü veya tutukluya cezaevinin içinde bulundurulması ve kullanılması yasak olan şeyin gönderilmesini engellemektir. Böylece mektup içinde uyuşturucu madde, zararlı yayın ve resimlerin gönderilmesinin engellenmesi düşünülmektedir.

Bu düşüncelerde ve görüşlerde gerçek payının bulunduğu şüphe yoktur. Ancak acaba buna rağmen engellenmek istenen hususlar, her şeye rağmen vaki olmamakta mıdır? Ceza evlerinden firarlar, cezaevlerine uyuşturucu madde, sakıncalı resim, hatta silah sokulmamakta mıdır? Şüphesiz ki, bütün bu söylediklerimiz vardır ve var olmakta da devam edecektir. Esasında saydığımız konuların mektup aracılığı ile gerçekleştirilebilmesi en güç olanıdır. Hükümlü veya tutuklu her şeye rağmen, mektupların açılmadığını varsaysak bile, mektubunun açılma olasılığını her zaman düşünecek ve bu tür eylemlere haberleşme araçları ile başvurmayacaktır.

Hükümlü veya tutuklu da bir insandır. O da asgari diğer kişilerin yararlandığı haklardan yararlanmak hakkına sahiptir. Bir mahkûm eşine veya sevgilisine yazacağı duygusal bir mektubun okunacağını bilirse duygularını açıkça belirleyemeyecektir. Onun dışarı ile temasını sağlayan en önemli araç olan mektubunu açmak insan haklarının temeli olan haberleşme özgürlüğünü ortadan kaldırır. Mektupla zararlı maddeler girmesi olasılığı önlenemez. Örneğin uyuşturucu maddenin mektupla cezaevine sokulmak istenmesi halinde, bu işte terbiye edilmiş köpeklerin koku alarak durumu meydana çıkarmaları olanağı vardır. Silahın ise cezaevlerine konacak modern makinalar ve röntgen aygıtları ile saptanması mümkündür. Hükümlü veya tutuklunun kaçma planlarına gelince, Devletin ve dolayısıyla cezaevi idaresinin görevi kaçmayı engelleyecek tedbirler almaktır. Bu tedbirleri almayan veya yeterli bir şekilde al-

mayan, sırf birkaç kişinin kaçma olasılığı nedeni ile temel insan hakları kurallarına aykırı hareket etmeleri haklı görülemez.

Esasen Anayasamızın 17. maddesinin ifadesi yukarıda da belirttiğimiz gibi kesindir ve yasada belirtilmeyen ve yargıç kararı olmayan durumlarda kimsenin haberleşme özgürlüğünün kaldırılmayacağını amirdir. Hükümlü veya tutuklu da bir «kimsedir» ve onların da haberleşme özgürlüğü vardır. Bu nedenle bunların mektuplarının açılması insan haklarına aykırı olduğu gibi Anayasamızın 17. maddesi ile de ters düşmektedir.

III. 21.3.1978 tarih ve 24 - 39 sayılı genelge ile yarı açık ve açık cezaevlerinde bulunan hükümlülere verilecek mazeret izinlerine açıklık getirmektedir. Genelge aynen şöyledir:

Bilindiği üzere, 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkındaki Kanununun 1712 sayılı Kanunla değişik 14. maddesinde; hükümlülük süresinin 1/5 ini iyi hal ile geçirenlere anasının, babasının, eşinin, kardeşinin veya çocuğunun ölümü veya bunlardan birinin ciddi ve ağır hastalıkları halinde yahut zarara maruz kaldıkları büyük yangın, deprem, su baskını gibi afetler vukuunda yol hariç bir günden on güne kadar, açık infaz kurumlarında bulunanlarla, yarı açık infaz kurumlarında olup da açık infaz kurumlarına geçmeye hak kazananlardan hükümlülük süresinin yarısını iyi hal ile geçirmiş olanlara ayrıca yol dahi 72 saate kadar Cumhuriyet Savcısının tasvibiyle mahfuzen veya serbest olarak Tüzükte gösterilen esaslar dahilinde izin verilebileceği,

Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkif Evlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzüğün değişik 117/2. maddesinde, kendisine mazeret izni verilen hükümlünün kapalı cezaevlerinde ise muhafız nezaretinde; diğer infaz kurumlarında ise, gereğine göre muhafız nezaretinde veya serbestçe gönderileceği.

Tüzüğün değişik 119/son maddesinde de özel izin alan hükümlülerin serbestçe gidip gelebileceği,

belirtilmiş, sonuç olarak yarı açık ve açık cezaevlerindeki hükümlülerin mazeret iznine muhafız nezaretinde veya serbestçe gönderilmeleri hususunda Cumhuriyet Savcılarına büyük bir takdir hakkı tanınmış bulunmaktadır.

647 Sayılı kanun ile Cezaların İnfazı Hakkındaki Tüzük'ün; hükümlülerin ıslahında kendi iradelerine de yer vermek suretiyle onun iç varlığına nüfuz ederek bir daha suç işlemesinin önüne geçmeyi ve topluma kazandırmayı amaç edindiği, bir başka deyişle cezalara paralel olarak infazın da kişiselleştirilmesi ilkesini benimsediği dikkate alındığında, yarı açık veya açık cezaevlerinde bulunan ve bil-

hassa özel izne hak kazanmış hükümlülerin herhangi bir takdir yapılmaksızın mutlaka muhafız nezaretinde mazeret iznine gönderilmeleri yolundaki katı tutumu ıslahın amacına uygun düşmeyeceği gibi özel ve mazeret izinlerine gönderilme biçimleri yönünden açıklaması olanaksız çelişkilere yol açabileceği belirgindir.

Bu nedenlerle; Açık cezaevlerinde bulunan veya yarı açık cezaevinde olup ta, Müşahede ve Sınıflandırma Merkezlerine Dair Yönetmeliğin 26/2 maddesi hükmünce açık cezaevine ayrılmalarına karar verilen ve statülerinde değişiklik yapılması Bakanlıkça uygun görülen hükümlülerden özellikle özel izne hak kazanmış bulunanların mazeret iznine muhafız nezaretinde veya serbestçe gönderilmeleri sırasında Cumhuriyet savcılıklarına tanınan takdir hakkının, hükümlünün iç varlığına nüfuz edilerek kişiliği üzerinde titizlikle durulmak suretiyle kullanılması gereğinin yargı çevreniz dahilindeki C. Savcılıkları ile Cezaevi Müdürlüklerine tebliğini önemle rica ederim.

Genelge izin hakkını kazanan hükümlülerin izine gidiş gelişlerindeki yöntemi açıklığa kavuşturmak amacını taşımaktadır. Genelge mazeret ve özel izin alınması halinde, hükümlünün özellikle mazeret izninin kullanılmasında muhafız veya muhafızsız olarak izni kullanmalarında savcılara yol göstermektedir. Gerçekten Tüzüğün 117/2. maddesi hükümlünün kapalı cezaevinde iken mazeret izni alması halinde zorunlu olarak muhafız nezdinde bu izni kullanacağını öngörmektedir. Buna karşılık açık veya yarı açık cezaevlerinde cezası infaz olunanların mazeret izni almaları halinde, kendilerine muhafız verilip verilmemesi konusunda savcıların serbestçe takdir hakkını kullanacakları belirtilmektedir. Aynı özellik özel izinleri düzenleyen tüzüğün 119/son maddesinde de bulunmaktadır.

Bilindiği üzere infaz hukukumuzda büyük bir devrim yaratan 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun ve buna bağlı olarak çıkarılan tüzük cezaların ferdileştirilmesini sağlamak amacını taşımaktadır. Aynı amaç cezaların infazında da yer almaktadır. Gerçekten iyi bir ceza rejimi, yeterli bir infaz rejimi ile tamamlanmadığı sürece cezalardan beklenen amaçlara erişmek olanağı söz konusu olamaz. Bu nedenledir ki, özellikle izin kurumu düzenlenirken, hükümlünün muhafıza ihtiyacı olup olmadığı da hükümlü ile temas geçerek onun kişiliğine nüfuz edecek savcıya tanınmıştır. Savcı izin hakkını kullanan hükümlünün kişiliğini araştırarak ve izin sırasında firar edebilip edemeyeceğini değerlendirecektir. Genelgede belirtildiğine göre savcılar bu yetkilerini kullanırken hemen daima muhafız vermek yolunu yeğlemektedirler. Bu yeğleme bir yerde sorumluluktan kurtulma duygusunun bir sonucu olarak ortaya

çıkmaktadır. Gerçekten savcı, muhafızsız izin kullanmaya izin vermesi ve buna rağmen hükümlünün kaçması durumunda, yanlış değerlendirilmesinin kendisini sorumlu kılmaması için muhafızı gerekli bulmak yolunu seçmektedir. Bu tercih bir yerde, özellikle küçük bölgelerde izin kurumunu bilemeyen kişilerin, muhafazasız izin halinde savcı hakkında istenmeyen söylentilerin ortaya çıkmasına neden olmasına dayanmaktadır. Bu söylenti ve sorumluluklardan uzak kalmak isteyen savcı da daima muhafız tayini yoluna gitmektedir. Genelge ile savcılıklara yetkileri kullanmak gerektiğinde, dikkatli davranmaları ve sorumluluklarını müdrük olmaları hatırlatılmak istenmektedir. Gerçekten eğer bir hükümlü muhafızsız izin kullanmak özelliklerini taşıyorsa, bu şekilde izin kullanmak onun kişiliğine uygun düşüyorsa, bir takım mülahazalarla savcının aksine karar vermesi doğru olamaz. Kamu görevini kullanan kişiler aynı zamanda sorumluluklarını da göz önünde tutmalıdırlar. Söylentiler, yanlışlar onların yasa ve tüzük hükümlerine uymamalarını haklı kılamaz. Aksi takdirde hükümlü hakkı olmadığı ve yasaların kendisine tanıdığı bir hakkı elde etmemelerine sebep olur ki, bu durum da kabul edilebilir bir sonuç değildir. Savcılar bu yetkilerini kullanırken genelgede de belirtildiği gibi «hükümlünün iç varlığına nüfuz ederek» bir sonuca varacaklardır.

IV. 21.3.1978 tarih ve 22-37 sayılı genelge ile bazı çocuk ceza ve ıslah evlerinin adı «Çocuk İslahevi» olarak değiştirilmektedir. Genelge aynen şu hükümleri içermektedir:

Yeniden yapılan düzenleme sonucuna göre;

1 — İzmir, Elâzığ Çocuk Ceza ve İslahevleri ile Eskişehir Çocuk Cezaevi «Çocuk İslahevi» olarak adlandırılmışlardır. Yazışmalar sırasında bu hususun gözönünde bulundurulmasını,

2 — İzmir ve Elâzığ Çocuk İslahevlerine 19.12.1972 gün ve 42-95 sayılı genelgede belirtilen yerlerdeki hükümlü çocukların gönderilmelerine devam olunmasını,

3 — Eskişehir Çocuk İslahevinin hizmete açıldığının bildirilmesini müteakip, 19.12.1972 gün ve 42-95 sayılı genelgede açıklanan yerlerdeki hükümlü çocuklarla, ekli listede gösterilen T.C.K.nun 54. maddesine göre hüküm giyenlerin adı geçen kuruma sevklerini,

4 — İslah Kurumlarında T.C.K.nun 54 ve 55. maddelerine göre hüküm giyen çocuklar bulunduğu takdirde, kendi aralarında bir sınıflandırmaya tabi tutularak ıslah edilmelerini,

Keyfiyetin çevrenizdeki C. Savcılıkları ile cezaevi müdürlüklere tebliğini önemli rica ederim.

Genelge ile İzmir, Elazığ Çocuk Ceza ve İslahevleri ile, Eskişehir Çocuk Cezaevinin bundan böyle «Çocuk İslahevi» olarak isim değiştirmektedir. Bilindiği üzere Türk Ceza Kanunu ceza sorumluluğu yönünden yaş küçüklüğünü üçe ayırmış ve 11 yaşından küçüklerin isnat yeteneği olmadığı varsayılarak bunlar hakkında ceza yaptırımını uygulanamayacağını öngörmüştür. 11 - 15 yaş arasında olanların anlama ve isteme yeteneğine sahip olanlarla, 15 - 18 yaş arasındakilerin cezalandırılacağı, ancak cezalarında önemli ölçüde indirim yapılacağı öngörülmüştür.

TCK.nun 54. maddesine göre 11 - 15 yaşı arasında suç işleyenlerin mahkûm oldukları zaman 18 yaşını aşmamaları halinde cezalarının ıslahhanede çektirileceği belirtilmiştir. Buna karşılık 15 - 18 yaşları arasında suç işleyenlerin hüküm tarihinde 18 yaşını geçmemeleri halinde küçüklere mahsus *cezaevlerinde*, veya büyüklere mahsus cezaevlerinin özel kısımlarında cezalarının infaz edileceği öngörülmüştür. Görüleceği gibi TCK. ıslahevi kelimesini 11 - 15 yaş arasındaki suç işleyen çocuklar için kullanmıştır. Nitekim İnfaz tüzüğü de 8. maddesinde Çocuk Cezaevlerinin 15 - 18 yaş arasında olup da suç işleyen çocuklar için infaz yeri olduğunu, buna karşılık İslah evlerinin 11 - 15 yaş arasında suç işleyenlerin infaz yeri olduğu belirtilmiştir.

Genelge TCK ve Tüzükteki bu ayırımı da göz önüne alarak, 11 - 15 yaş arasındaki çocukların cezalarının infaz edileceği yerin cezaevi değil bir ıslah evi olduğunu açıklığa kavuşturmuştur. Genelge 55. maddeye giren çocukların da ıslah edileceğini öngörmekle beraber, 54 ve 55. maddeye giren küçüklerin ayrılacağını öngörmektedir.

Kanaatimizce 15 yaşına kadar olan çocukların cezalarının ıslah evinde gerçekleştirileceğini ve bu nedenle isminin de «İslahevi» olarak değiştirileceğini belirten bu genelge küçüklerin psikolojik olarak ta yararlanmasını engellemektedir. Çocuk denecek yaşta, herhangi bir nedenle suça itilen çocuk cezaevinde değil bir «İslahevinde» ıslah edilecektir. Çocuk daha sonraki yaşlarında özgürlüğüne kavuştuğunda cezaevinde değil ıslahevinde düzeltilmiş olarak topluma kazandırılacak ve bu şekilde cezaevinde yatmış olma damgasını taşımayacaktır.

Şunu da ilâve edelim ki, genelge ile yapılan isim değişikliği, sadece isim değişikliği olarak kalmayıp, küçük çocukların modern infaz yöntemlerine göre gerçekten ıslah edilip topluma iyi bir insan olarak kazandırılmasına neden olan çalışmaların başlangıcı olsun. Yoksa sadece isim değişikliklerinin kurumun niteliğini değiştiremeyeceği açıktır. Bununla beraber ilk bir adım olarak yapılan bu anlamlı değişikliğin de olumlu olduğundan şüphe etmemek gerekir.

V. 30.3.1978 tarih ve 26-45 sayılı genelge ile hükümlülerin infaz sonucu normal yaşamlarına dönüşü sağlayabilmek için gönüllü ziyaretçiler ihdas etmiş bulunmaktadır. Genelge aynen şöyledir.

Bilindiği üzere; İnfaz yasasında infazın bireyselleştirilmesini temel ilke olarak benimsemiş, infaz sırasında hükümlüde yasalara karşı gelmeksizin yaşamını sürdürme isteği doğurmak, kuvvetlendirmek ve onun normal yaşama dönüşünde gereksinmelerini karşılayabilecek duruma gelmesini sağlamak amaç edinilmiştir. Bu nedenle hükümlü ve tutuklular için uyarlı bir iyileştirme programı geliştirmek Ceza İnfaz Kurumlarının temel görevi olmaktadır. Bu çerçevede, infaz kurumlarında bulunan ve üçüncü dereceye kadar kan ve sihri yakınlarının ziyaretlerinden yoksun olanlara ziyaretçi sağlanmasına ve toplumdaki bireylerin suçluların iyileştirilmesine aktif olarak katılmak üzere her kurumun bulunduğu yörede «özel ziyaretçi grubunun» oluşturulmasına yoğun bir gereksinme duyulmuştur.

Hiç kuşkusuz, oluşturulacak ve oldukça önemli bir sosyal gereksinmeyi karşılayacak «gönüllü ziyaretçi grubu» ile şimdiye kadar toplumdan soyutlanmış bulunan kapalı cezaevlerindeki hükümlülerin dış yaşam ile bağlantıları kuvvetlendirilecek, kendi sorunlarına ilgi duyan biriyle tartışmanın sağlayacağı psikolojik rahatlama ile kuruma uyumları kolaylaşabilecek ve oldukça doğal bir kurum havasının yaratılmasına önemli ölçüde yardımcı olunacaktır. Bu temel üzerinde ileride Cezaların İnfazı sırasında ve sonrası Hükümlülerin Korunmasına ait Kanun tasarısı gerçekleştiğinde gerekli yapıcı ve etkin çalışmaların yürütülmesi için potansiyel sağlanmış olacaktır.

Bu nedenlerle; C. Savcıları tarafından buldukları yörede temayüz etmiş kişilerden ve özellikle emeklilerden özel bir ziyaretçi grubu oluşturulması, bunların yardımı ile hükümlülerin toplumla devamlı ilişki içinde olmasına olanak verilmesi, ziyaretçi ile serbestçe ve arkadaşça bir hava içinde bireysel ve genel - sorunlar üzerinde konuşmaların gerçekleştirilmesi, ziyaretçilerin hükümlülerde insan oldukları için ilgi duyulduğu bilincinin yerleştirilmesi, ziyaretler sırasında işlenmiş bulunan suçlarla hükmedilmiş cezaların tartışma konusu yapılmaması üzerinde titizlikle durulması gerekmektedir.

Sözü edilen amacın gerçekleştirilmesini sağlamak için en kısa sürede C. Savcıları tarafından özel ziyaretçi gruplarının oluşturulmasını, seçilecek ziyaretçilerin isim sosyal statü ve adreslerinin bir liste halinde Bakanlığa gönderilmesini, söz konusu yöntemin ziyaretçiler grubuna alınan her kişi için uygulanmasını, bu konuda yapılan çalışmalarla ilgili olarak aylık faaliyet raporlarında ayrıca gerekli açıklamalarda bulunulmasını, keyfiyetin yargı çevrenizdeki

C. Savcılıkları ile Cezaevi Müdürlüklerine de tebliğini önemli rica ederim.

Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılmış olan ve inceleme konusu yaptığımız genelgelerden beşincisi ve sonuncusunu teşkil eden bu genelge en ilgi çekicisidir. Gerçekten ileride mutlaka cezasının infazı tamamlanacak olan hükümlünün, dışarı çıktığında toplumdan soyutlanmamış, toplum tarafından içinden atılmış ve unutulmuş bir kişi olmamasını sağlamak amacını gerçekleştirecek olan gönüllü ziyaretçiler ile, hükümlü başlangıçtan itibaren moral kazanmış olarak ve ruh sağlığını kaybetmemiş şekilde geldiği yere, gerçek toplumuna dönecektir.

Kanımızca ilk bakışta genelgenin eksik yönü sadece hükümlülere inhisar etmesinden doğmaktadır. Ülkemizde tutukluluk halinin çoğu kez bir cezanın infazı gibi uzun seneler sürdüğü açıktır. Gerçekten yargılama faaliyetlerinin oldukça ağır işlediği ülkemizde, bazen bir suçlu, 10 ve hatta 15 yıl tutuklu niteliğini muhafaza etmektedir. Bunlar da hükümlülerle aynı gereksinimleri duymaktadır. Bunların da üçüncü dereceye kadar kan ve sıhri yakınları bulunmayabilir; hatta bulunsa bile bunlar kendisini ziyarete gelmeyebilir. Tutuklular henüz kesin olarak hükümlü niteliğine geçmedikleri için, bir umuda da sahip olarak daha da tedirgin ve daha fazla yardıma gereksinme duyan kişilerdir. Bunların da aynen hükümlülerde olduğu gibi, konuşmaya, ziyaretçiye gereksinme duymaları doğaldır. Bu açıdan genelgeye bir açıklık getirilerek, tutukluların da bu haktan yararlandırılması gereklidir.

Genelgenin kanımızca ikinci eksik yönü, hükümlülerle özellikle işlenmiş olan suçlar ve hükmedilen cezalarla ilgili bir konuşma yapılmasının engellenmiş olmasıdır. Bunun sebebini anlamak olanaksızdır. Hükümlüler genellikle kendilerine karşı haksızlık yapıldığına, adli bir hatanın kurbanı olduğuna inanırlar. İşte özellikle gönüllü ziyaretçilerin bu konularda hükümlüye yardım etmesi, onun düşüncelerindeki isabetsizliği kanıtlaması hükümlüyü rahatlatılabileceği gibi, ileride infazın bitiminde, onun içinde yerleşmiş önyargılı duygularla bazı davranışlara itilmesini engelleyecek bir öge olabilir. Bu şekilde yargıca duyulan kin, hasıma karşı duyulan düşmanlık, intikamı ve kan davalarını engellemede nisbi de olsa etkili olabilecektir. Bir kez gönüllü ziyaretçi yöntemini kabul ettikten sonra, konuşulacak konuları sınırlamak gerçeklere uygun düşmeyecektir. Hükümlü böyle bir konuyu konuşmak gereksinmesini duyarsa, bu konunun konuşulması ile rahatlayabiliyor ise neden ve nasıl engellemek mümkün olacaktır? Bu engelleme zor yolu ile mi gerçekleştirilecektir? Yasaklamağa rağmen hükümlü bu konuları konuşmakta

direnirse kendisine disiplin cezası mı verilecektir? Yoksa bir daha bu şekilde görüşme yapması yasaklanacak mıdır? İşte konu sınırlaması, çözümlenmesi güç ve hatta olanaksız sonuçlar doğurabilecektir. Kanımızca hükümlü ile ziyaretçisi her konuyu münakaşa edebilmelidir.

Genelgede gönüllü ziyaretçilerin niteliğine değinilmemektedir. Sadece örnek olarak emekliler gösterilmiştir. Tahmin ediyoruz ki, bu konuda emeklilerin örnek olarak gösterilmesinin temel nedeni, onların belirli bir yaşı aşarak olgunluk dönemine geçmeleri ve sorunları tecrübeleri ile hükümlü ile tartışabilmek olanağına sahip olmalarıdır.

Kanımızca gönüllü ziyaretçilerin seçiminde çok dikkatli davranmak gerekir. Dikkatsiz bir seçim geriye tepen top gibi hükümlüye zararlı sonuçlar verebilir. Bu konuda ziyaretçi olarak seçilen kişinin psikoloji, sosyoloji, modern penoloji konularına vakıf olması zorunludur. Hükümlü ile neyi ve nasıl konuşacağını bilmeyen bir ziyaretçi fazla bir fayda sağlayamaz. Ülkemizde hükümlünün ve tutukluların haklarını korumak üzere kurulmuş pek fazla dernek olduğunu zannetmiyoruz. Ancak bu dernekler ziyaretçilerin başlangıcı için faydalı olabilirler. Bu derneklerin de sıkı bir biçimde denetlenmesi ve üyelerinin kişiliklerinin, hükümlülerle yapılacak konuşmalarda faydalı olacak biçimde gelişmiş olması gerekir.

Hükümlüye (ve tutukluya) yapılacak moral yardımları yalnız konuşmalar ile sınırlı olmamalıdır. Onların kitap, maddi gereksinmelerini karşılayacak yardımlar da söz konusu olabilmelidir.

Bu ziyaretler esnasında hükümlü ile ziyaretçinin iyi bir biçimde anlaşabilmesini sağlamak için yalnız başlarına bırakılması faydalı ve hatta bazı hallerde zorunludur. Ancak mevcut İnfaz Tüzüğü karşısında bu olanak söz konusu olamayacaktır. Ceza evinden birisinin bu konuşmayı dinlemesi ise, ya hükümlünün dilediğini söyleyemesine sebep olacak, ya da söyledikleri gerçekleri yansıtmayacaktır. Henüz haberleşme özgürlüğüne kavuşmamış bir hükümlüye ise böyle bir konuşma olanağının tanınması nasıl kabul edilebilecektir?

Şunu belirtelim ki, cezasını bitirecek hükümlünün topluma uyumunu büyük ölçüde kolaylaştıracak, onu moral açıdan takviye edecek ve kendisinden terkedilmemiş bir insan duygusu yaratacak gönüllü ziyaretçiler kurumunun kurulmasında ilk adımın atılması övünülecek bir olaydır. Bunun tam bir şekilde gerçekleşebilmesi ise yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız gibi, gönüllü ziyaretçilerin yetenekli kişiler arasından seçilmesi ile mümkündür. Her şeye rağmen en kısa zamanda gerçekleştirilecek bu kurum infaz hukukumuzda yeni ufuklar açacaktır.